

Dijaški „slovenski klub“ na mariborski gimnaziji l. 1846. in njegova „Vijolica“.

Priobčil dr. Fran Ilešič.

d leta 1845. počenši je Ljudevit Štur v Požunu izdajal slovaški časopis „Orol Tatránski“. V drugem letniku, v broju 51. z dne 5. januarja 1847. l., čitam sledeči dopis „Od Drave: Prijateljem slovenščine dajemo na znanje, da so lanskega leta dijaki latinskih šol v Mariboru sklenili v slovenskem jeziku se vežbati in vsak teden eno polo slovenskih izdelkov izdati, kar so delali tako pridno, da so njih izdelki sedaj narastli do 30 pol. — Kakor hitro je velečastiti svečenik g. Davorin Trstenjak zvedel o teh poskusih, naumil je trem najpridnejšim dijakom poslati darove, da bi nje in vse ostale tante izpodbudil k večji pridnosti. Omenjeni gospod je na dan izpita tem mladim Slovincem, imenoma: Mihajlu Golobu, Ivanu Kocmutu in Ivanu Ertelnu po učitelju izročil po eden „križljak“ (sigurno = križak, tolar). Slava takemu svečeniku!“¹⁾

Povod temu dijaškemu podjetju je bil profesor verozakona Juri Matjašič, ki je mladeničem dajal čitati slovenske knjige in jih izpodbujal, naj goje svojo materinščino. Zato je leta 1846. pet slovenskih dijakov mariborske gimnazije sklenilo, izdajati slovenski tednik; bili so to: Mihael Golob, Ivan Kocmut, Luka Hleb, Karel Polič in Ivan Ertl.

Ime listu je bilo „Vijolica“; naslov je bil tiskan, list sam pisan. Pet primerkov se je na teden izdelalo; dobili so jih profesor

¹⁾ Davorin Trstenjak je bil v letu 1845.-1846. kaplan v Ljutomeru, a še leta 1846. je postal kaplan v Ptuj, kjer je ostal do leta 1850.

Kakor sem pozneje spoznal, je „Orol Tat.“ to vest prinesel po dopisu v „Novicah“ (broj 49. z dne 9. decembra 1846). Dopis, podpisan z „—f—“ (sigurno Mat-j-ašič) je bil že prej poslan, a je zaostal, ker je urednik Bleiweis dalj časa bival na Dunaju. Obenem z dopisom je bila uredništvu poslana tudi ena Golobova pesem „za pokušnjo“. Zasledil je v „Novicah“ nisem, pač pa so prinesle dne 31. marca 1847. l. „Mihovila Goloba, modroslovca“ pesem „Gostija v Ljutomirskem gradu“ (Po Vehovaru), poslano iz Gradca 22. marca. Motiv je isti kakor v pripovedki o „Vrbskem jezeru“; namesto vode je ogenj. V pesmi je izraz „pred se“ precej (takoj).

dr. Puff, verozakona učitelj Matjašič, župan, okrožni glavar in gimnazijski prefekt.¹⁾

Vsebina so bile pesmi, povesti in šarade. Jezik, v katerem je bila pisana, je bilo narečje pisateljev, o kaki slovniški pili ni bilo govora, ker mladeniči niso imeli prilike, da bi se v slovnici količkaj naobrazili; pravopis je takisto bil stari.

Vobče je bila naša mladina na tamošnji gimnaziji v slovenskih stvareh silno zapuščena. Imena, kakor Prešeren, Vraz, Gaj, so bila celo tej petorici povsem neznana; o „Novicah“ niso vedeli nič; glas o velikem krvoprelitju v Zagrebu l. 1845. ni prodril do njih; časnikov niso dobili v roke.

Pisanje „Vijolice“ jim je bila pred vsem zabava; vendar je nekoliko tudi učinkovala tekmovalnost: nemški sošolci so pisali list, in naši dijaki so hoteli pokazati, da Slovenci tudi kaj takega zmorejo.

Po končani gimnaziji leta 1846. so se mladeniči razšli, in „Vijolice“ je bilo seveda konec. „Literat in kaplan Trstenjak me je ob koncu gimnazijskih študij javno kot slovenskega pesnika odlikoval z darovi,“ mi piše g. dr. Ivan Ertl, cesarski svetnik v Gradcu, ki mi je prijazno sporočil podatke o življenju „Vijolice“. To odlikovanje je, kakor kaže letnica, isto, o katerem govori tudi beležka „Orla Tatranskega“.

Dasi so mladeniči po svojem razstanku na „Vijolico“ kot igračo mladih let pozabili, vendar je vsaj enemu izmed svojih gojiteljev prinesla tudi sadu. Ivan Ertl se je posvetil medicini na Dunaju; od očeta ni dobival nobene podpore; zato je živel v najubožnejših razmerah. Kar ga pokliče nekega dne (najbrž l. 1849.) Miklošič pismeno k sebi, mu pokaže list „Vijolice“, v katerem je bila ena Ertlova pesem, in ga vpraša, ali je on tisti, ki je tam podpisan kot Ivan Erdelj. Ko je Ertel temu pritrdil, je rekel Miklošič, da ga hoče vzeti za pomočnika za nemško-slovenski slovar, ki je bil baš v delu;²⁾ prof. dr. Josip Muršec, verozakona učitelj v Gradcu, da ga je pri-

¹⁾ Jako značilno! Ti dostojanstveniki so sprejemali plodove mladih slovenskih delavcev; bili so pač zares napredni ter so se veselili kulturnega gibanja, najsi tudi ni bilo nemško. Znani zgodovinar Muchar je Gaja rotill, naj pojde v domovino in dela za napredek. Prof. Puffa je vrtoglavost leta 1848. zanesla precej daleč v nemškoradikalno strujo.

²⁾ O Miklošičevem rokopisu, obsegajočem 287 pol, prim. Pleteršnikov slovar, III.

poročil kot ubogega, a marljivega dijaka, ki bi si izvestno rad kaj zaslužil. Pogodila sta se brž; Ertl je delal ves čas svojih medicinskih študij v dvorni knjižnici in se je s tem preživil. Miklošič mu je pripovedoval, da mu je Matjašič svoj čas vsako „Vijolico“ doposlal in da se je on veselil tega prizadevanja mladih dijakov.¹⁾

Izmed onih petih osnovateljev „Vijolice“ živi še samo Ertl, medicine doktor, cesarski svetnik in emer. primarij graške mestne bolnice, ki je pred kratkim obhajal petdesetletnico svojega doktorata (prim. „Südsteirische Presse“ z dne 5. dec. 1903). Dr. Ertl je postal polagoma okrajni zdravnik, grofa Henkela rudniški zdravnik v Zeltwegu na Gornjem Štajerskem in končno primarij v Gradcu. V Zeltwegu mu je znanje slovenščine zelo koristilo, ker je večina delavcev bila Slovencev; v graški mestni bolnici pa je skozi 36 let imel opraviti le z nemškimi bolniki in zato slovenščine ni več gojil.

Odkar je zamrla „Vijolica“, je na polju slovenskega leposlovja vzklilo nebroj plemenitih cvetov; a vsa čast onim, ki so v težkih časih rahljali ledino; zato čestitamo pesniku nekdanje „Vijolice“, g. cesarskemu svetniku dr. Ertlu, tudi mi, osobito se mu zahvaljujem jaz za prijazne podatke.

Drugi sotrudniki „Vijolice“ so že vsi mrtvi: Golob je postal bogoslovec in je umrl pred posveto. Kocmut je umrl kot advokat v Mariboru, Hleb pa kot kmet v Rušah; dokončal je bil „filozofijo“ in je hotel biti svečenik; a ponesrečil se mu je v gozdu oče, kmet v Smolniku pri Rušah, in Luka je po želji svoje matere prevzel posestvo, Polič je umrl kot kurat-beneficijar v graški bolnici — hiralnici.

Jezik zgoraj omenjene Golobove pesmi kaže le malo sledov iztočnoštajerskega narečja, marveč je vobče kranjski; nekdo mu ga je popravil. V Gradcu je Golob bil uveden v tamošnjo slovensko življenje; v bogoslovnici se je gojila ilirščina in v to strujo je splaval tudi on; leta 1849. je kot bogoslovec za Vraza nekaj prepisoval in mu je 2. „listopada“ (oktobra!) pisal: „Slavni zemljače! Šaljem Vam evo po dobroti gospodina p. n. Antolića sve stvari, koje ste mi za prepis poslali, nadjajući se, da mi ćete oprostiti, što radi

¹⁾ Ko je prišel Ertl k njemu in ga je, misleč, da je veliki slavist tudi dober Slovan, nagovarjal slovenski, mu je Miklošič, dosledno nemški odgovarjal. Miklošič je torej že v tako rani dobi „pozabil“ slovenski! Tako on, ki je mnogo pod Kopitarjevim vplivom pustil „Narobe-Katona“ Vraza in postal — ali mar Katon?

slabog pisanja i neveštine moje u krasnom ilirskom narečju mozbit amo tamo kakovih pogrešakah u prepisu opazite.“ (Pismo v zagrebški vseučiliški knjižnici.)

* * *

Puščava narodnega življenja je bila mariborska gimnazija! Zato ni čudo, ako so zavednejši svečeniki mladino onih krajev pošiljali v Varaždin: leta 1835. je šlo šest dečkov od Sv. Jurija ob Ščavnici študirat, a vsi po nasvetu kaplanovem v Varaždin, ki jim sicer ni bil bliže nego Maribor. Matjašič, Trstenjak in drugi taki svečeniki so zaslužili „Slavo“, ki jo je Trstenjaku zaklical „Orol Tatranski“.

Književne novosti

Ksaver Meško. Ob tihih večerih. Ljubljana 1904. (Ign. pl. Kleinmayr & Fēd. Bamberg.)

Kdor po obedu sit in zadovoljen sede v naslanjač, nikar ne jemlji te knjige v roko; kdor si vedoma privošči v življenski borbi kratek odmor, ne poskušaj ga zaužiti s čitanjem te knjige; neizkušen mladenič in ti, zorno dekle, le čitajta knjigo, ali v celoti je ne razumeta! — Kaj? Mari ni slast srebatl „ob tihih večerih“ sladko vince v vrtni senčnici? Mari ne puhti iz tihega večera tajno netilo ljubezni parčka, ki sloni molče na altanu? Da! Ali to niso naši „Tihl večeri? . . . Pivec se veseli večernega miru in počitka, zaljubljenca uživata srečno sedanjost in si slikata še lepšo bodočnost — in naši „večeri“? Pridite sem vsi, ki ste že presanjali srečna pol otroška, pol mladeniško-deviška leta, pridite tedaj, kadar ste, hoteč zopet postati otroško srečni, okusili trpkost razočaranja; spomnite se tihih večerov po onih dnevih, ki so nemilo posvetili z žgočo lučjo v tajno — dozdevno — shrambo idealov, kažoč vam: „Saj idealov ni!“, onih tihih večerov se spomnite, ko ste vendar pozabili, da je shramba idealov prazna, in upali, da je v kakem kotičku le še skrit eden, tisti, ki se mu vdajate; spomnite se zlasti večera, ko vam je tihi somrak šepetal: „Tvoj ideal živi, ali ne najdeš ga nikdar!“ . . . Kdo ni doživel takih večerov? Ni ga, komur le bije srce v prsih in kdor ne ostane vedno otrok, ni ga, naj se jasno zaveda čudne moči tihih večerov ali ne . . . Kadar še zvane v srcu zadnji glasovi strun, ki so zapele tajno pesem pod vtiskom takega večera, tedaj vzemite v roko Meškovo knjigo! . . .

Da bi srečavali v njej le svoja čuvstva, kdo bi to pričakoval? Meško uživa take večere po svoje, mi po svoje; v tajni melodiji, naši in njegovi, so glasovi isti, harmonizacija različna. Ne smemo misliti, da je prava le naša harmonizacija: on ima pravico do svoje kakor mi. Le krive disonance grajamo, ker teh ne poznajo srčne strune; te disonance nastanejo, kadar izkuša na srčne strune igrati